

Lausuntotiivistelmä; luonnos hallituksen esitykseksi laiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaikoksessa annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

1. Lausuntopyyntö

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikostorjunnasta Rajavartiolaikoksessa annettua lakia (Rajavartiolaikoksen rikostorjuntalaki), rajavartiolaikoksen hallinnosta annettua lakia, pakkokeinolakia, poliisilakia, henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaikoksessa annettua lakia ja tuloverolakia.

Esityksessä ehdotetaan, että Rajavartiolaitos saisi toimivaltuuden estää ja selvittää rajavalvonnan, Rajavartiolaikoksen rikostorjunnan tai Rajavartiolaikokselle säädetyn valvontatehtävän suorittamisen yhteydessä ihmiskaupparikoksia ilman liityntää laittoman maahantulon järjestämiseen. Rajavartiolaikoksen tutkittavaksi kuuluviin rikoksiin ehdotetaan lisättäväksi rajavalvonnan, Rajavartiolaikoksen rikostorjunnan tai Rajavartiolaikokselle säädetyn valvontatehtävän suorittamisen yhteydessä havaittu rahanpesu silloin, kun epäillyn rikoksen esirikos on Rajavartiolaikoksen tutkittavaksi kuuluva rikos taikka kätkemisrikoksen esirikos. Televalvonnan, muun peiteltyä tiedonhankinnan kuin peiteltyä tiedonhankinnan tietoverkossa ja henkilön teknisen seurannan toimivaltuuksien rikoksen estämiseksi ja selvittämiseksi ehdotetaan laajenevan kaikkiin sellaisiin Rajavartiolaikoksen tutkittavaksi kuuluviin rikoksiin, jonka enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, lukuun ottamatta virka- ja sotilasrikoksia, laittoman maahantulon järjestämiseen liittyvää panttivangin ottamista, törkeää ampuma-aserikosta sekä rajavartioviranomaiseen kohdistuvista rikoksista virkamiehen väkivaltaista vastustamista, törkeää lahjuksen antamista ja yleisvaarallisia rikoksia. Rajavartiolaikokselle ehdotetaan yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetöiminnan ja yksinomaan tietoverkossa tehtävän valeoston toimivaltuuksia. Lisäksi Rajavartiolaikokselle ehdotetaan oikeutta toteuttaa ohjattua tietolähdetoimintaa. Tietolähdetoimintaa saisi toteuttaa paitsi rikosten estämiseen ja selvittämiseen myös rajaturvallisuuden ylläpitämiseen liittyvien tehtävien hoitamiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamiseksi.

Sisäministeriö pyysi ajalla 29.10.–10.12.2024 lausuntoa seuraavilta tahoilta, joista tähdellä (*) merkityt antoivat lausunnon:

Ahvenanmaan maakunnan hallitus* (lausuntopyyntö ruotsinkielisestä hallituksen esitysluonnoksesta ajalla 20.12.2024–31.1.2025).

eduskunnan oikeusasiamies*

Electronic Frontier Finland - Effi ry*

Elinkeinoelämän keskusliitto*

Helsingin hovioikeus

Helsingin käräjäoikeus*

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Sisäministeriö

PL 26
00023 Valtioneuvosto

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Kirkkokatu 12
Helsinki

Puhelin
Telefon
Telephone

0295 480 171
+358 295 480

Faksi
Fax
Fax

09 160 44635
+358 9 160

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

kirjaamo.sm@gov
www.intermin.fi

Helsingin poliisilaitos*
Ihmisoikeusliitto
Julkiset Oikeusavustajat ry
Juristiliitto - Juristförbundet (rek. Suomen Lakimiesliitto - Finlands Juristförbund ry)*
keskusrikospoliisi*
liikenne- ja viestintäministeriö*
liikenne- ja viestintävirasto*
Maanpuolustuksen Henkilökuntaliitto MPHL ry
oikeusministeriö*
Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry
Poliisihallitus*
Poliisin ja Rajan henkilöstö JHL ry
puolustusministeriö*
pääesikunta
Päällystöliitto ry*
Rajaturvallisuusunioni ry
sisäministeriön poliisiosasto
Suojelupoliisi*
Suomen Asianajajaliitto*
Suomen Konepäällystöliitto SKL ry
Suomen Poliisijärjestöjen liitto
Suomen Syyttäjäyhdistys ry*
Suomen tuomariliitto ry
Suomen Yrittäjät
Syyttäjälaitos*
Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry*
Tietosuojavaltuutetun toimisto
Tulli*
ulkoministeriö
Upseeriliitto ry*
valtioneuvoston oikeuskansleri*
valtiovarainministeriö*
yhdenvertaisuusvaltuutettu*.

Lausuntopyyntö ja lausunnot ovat nähtävänä valtioneuvoston ja sisäministeriön verkkosivustolta osoitteesta <https://valtioneuvosto.fi/hankkeet> tunnuksella SM002:00/2023.

2. Yleistä

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että ehdotetut uudet tutkittavat rikokset, niiden liittyessä kiinteästi jo voimassa olevan lain perusteella Rajavartiolaitoksen tutkittaviin rikoksiin, vaikuttavat sinänsä tarkoituksenmukaisilta ja mahdollisesti tehostavat ja nopeuttavat luonnoksessa kuvatuissa tilanteissa havaittujen epäiltyjen rikosten tutkintaa.

Oikeusasiamiehen mukaan ehdotetuissa, esimerkiksi poliisin vastaavien keinojen käyttöön verrattuna josain määrin rajoitetumpina, uusissa toimivaltuuksissa ja käytössä olevien toimivaltuuksien laajentamisessa näyttää olevan kysymys rikoksista, joiden vakavuus suhteessa siihen, miten kukin yksittäinen toimivaltuus kajoaa kohteen perusoikeuksiin, lienee kuitenkin oikeasuhtaista. Perusteluna esitetty toimivaltuuksien tarpeellisuus ja tehokkuus vakavien rikosten estämisessä ja selvittämisessä ja se, että toimivaltuuksilla saattaa olla ratkaiseva merkitys Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvien vakavien rikosten selvittämisessä ja estämisessä, voi olla perusoikeuksien rajoitusten näkökulmasta hyväksyttävä peruste lain säätämislle.

Electronic Frontier Finland – Effi ry toteaa, että esitys on sinänsä asiallinen ja tarpeellinen, eikä siihen pääosin ole siihen huomauttamista. Effi ry kuitenkin kiinnittää huomiota lain 52 §:ään, jonka mukaan tutkinnan kohteelle ei tarvitsisi kertoa siitä, ellei esitutkintaa ole aloitettu. Kuitenkin syyttömillekin, itse asiassa ennen kaikkea syyttömille olisi tärkeää tietää, että heitä on tutkittu. Aina tutkinnasta ilmoittaminen ei toki ole mahdollista, kuten jos tutkittavan henkilöyttä tai yhteystietoja ei tiedetä, mutta pääsääntöisesti tutkittavalle pitäisi ilmoittaa vaikkei esitutkintaa aloitetaakaan. Huomionarvoista on, että tätä tutkinnan kohteen perusoikeuksien rajoitusta ei esityksessä perustella mitenkään, eikä sen vaikutuksia ihmisoikeuksiin ole arvioitu.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK toteaa, että Rajavartiolaitokselle ehdotetut uudet toimivaltuudet ovat sinällään perusteltuja ja myös ehdotetut muutokset salaisten pakkokeinojen käyttöön vastaisivat laajuudeltaan ja edellytyksiltään olennaisilta osin poliisin ja tullin käytössä jo olevia salaisia pakkokeinoja lukuun ottamatta ehdotettua tietolähdetoiminnan toimivaltuuden laajentamista, joka kuitenkin sekin olisi perusteltu Rajavartiolaitoksen tehtävien tehokkaan hoitamisen kannalta. Muutosten toimeenpanossa on keskeistä huolehtia valtuuksien soveltamiseen oikeutettujen virkamiesten riittävästä kouluttamisesta ja toimivaltuuksien käytön tehokkaasta valvonnasta.

FiCom ry toteaa, että salaisia tiedonhankintakeinoja koskevat muutokset lisäävät entisestään teleoperaattoreille tulevien kyselyiden määrää ja hallinnollista taakkaa. Velvoitteiden noudattamisen tulee olla operaattoreille yksiselitteistä ja selkeää, ilman tulkinnanvaraisuutta. Kaikki teleoperaattoreilta mahdollisesti edellytettävä tapauskohtainen tulkinta aiheuttaa lisätyötä ja on omiaan vaikuttamaan telepakkokeinojen kohteena olevien henkilöiden perusoikeuksiin. Koska operaattoreiden tulee toimia huolellisesti, sääntelyyn jätetty tulkinnanvaraisuus ja sen edellyttämä manuaalinen työ hidastavat vaadittujen tietojen luovuttamista. Henkilötyön hyödyntäminen automaation sijaan lisää myös virheiden mahdollisuuksia. Teleyrityksillä tulee aina olla oikeus täysimääräiseen korvaukseen kaikista kustannuksista, jotka aiheutuvat viranomaisten avustamisesta. Rajavartiolaitoksen pakkokeinopyynnöt kulkevat tänä päivänä operaattoreille KRP:n kautta, eli pyynnöt ja vastaukset kulkevat yhdessä viranomaisten kanssa rakennettujen prosessien ja tietojärjestelmien kautta. Näin tulee olla myös jatkossa, koska tietoturvallisten rinnakkaisprosessien rakentaminen on työlästä ja hidasta, eikä se olisi kustannustehokasta.

Sähköisen viestinnän palvelulaissa on säädetty useita velvollisuuksia, jotka koskevat tietojen luovutusta eri viranomaisille. Lisäksi laissa on runsaasti tietojen käsittelyä eri viranomaisissa koskevia säännöksiä. Luovutus- ja käsittelysäännösten edellytykset poikkeavat toisistaan useissa kohdin, sillä säännöksiä on lisätty ja muutettu vuosien saatossa, eikä kokonaisuus ole enää selkeä. FiCom esittää, että käsittely- ja luovutusedellytyksistä tehdään lähiaikoina kokonaisarviointi.

Helsingin kärjäoikeus pitää esityksen tavoitteita perusteltuina sekä kannatettavina. Kärjäoikeus katsoo, että esitetyt toimivaltuudet ovat perusteltuja sekä tarpeellisia. Kärjäoikeus pitää perusteltuna sitä, että toimivaltuuksia yhtenäistetään eri esitutkintaviranomaisten osalta. Esitetyt toimivaltuudet vastaavat olennaisilta osin muiden esitutkintaviranomaisten toimivaltuuksia. Toimivaltuuksien yhtenäistämisen voidaan arvioida vähentävän laintulkinnallisia ongelmatilanteita, kun samankaltaisiin pakkokeinoihin sovelletaan useampaa eri lakia. Kärjäoikeus katsoo, että selkeyden vuoksi kaikista salaisten pakkokeinojen toimivaltuuksista sekä edellytyksistä tulisi säätää ensisijaisesti pakkokeinolaissa. Tällä vältettäisiin myös

useamman eri lain muutostarpeita, mikäli ilmenee tarve muuttaa toimivaltuuksia sekä pakkokeinon käytön edellytyksiä. Tällainen tilanne saattaa tulla ilmi nopeastikin esimerkiksi oikeuskäytännön muuttuessa sekä rikollisuuden eri muotojen kehittyessä. Sääntelyn yhtenäistämisen voidaan myös arvioida parantavan yksilöiden oikeusturvaa.

Helsingin poliisilaitos kannattaa Rajavartiolaitokselle ehdotettuja uusia toimivaltuuksia tehtäviensä suorittamiseksi. Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksia rikostorjunnan ja valvontatoiminnan yhteydessä havaitsemiinsa ihmiskauppaa ja rahanpesua koskeviin rikosepäilyihin on pidettävä tarkoituksenmukaisina. Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksia niin tietoverkoissa kuin reaali maailmassa tapahtuvien salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen osalta on perusteltua laajentaa, sillä rikokset ovat muuttuneet yhä kansainvälisemmiksi, ammattimaisemmiksi, järjestäytyneemmiksi ja siirtyneet enenevässä määrin tietoverkossa valmisteltavaksi ja toteuttavaksi. Poliisilaitos korostaa poliisin roolia sekä ilmoitusvelvollisuuden ja otto-oikeuden merkitystä järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien tekojen tutkinnassa.

Juristiliitto – Juristförbundet (rek. Suomen Lakimiesliitto – Finlands Juristförbund ry) toteaa, että ehdotetut muutokset ovat kannatettavia ja liittyvät nykyisen hallituksen hallitusohjelman mukaisiin tavoitteisiin rikostorjunnan ja ihmiskaupan torjunnan tehostamiseen. Näiden tavoitteiden kannalta voidaan pitää hyvänä, että Rajavartiolaitoksen toimivaltuudet rikostorjunnan osalta koskevat luonnoksessa myös virastolle säädetyn valvontatehtävän yhteydessä ilmi tuleviin rikosepäilyihin. Tärkeänä voidaan pitää sitä, että salaisten pakko- ja tiedonhankintakeinojen osalta päätäntävaltaa säädetään luonnoksessa keskeisesti myös Rajavartiolaitoksen oikeudellisen osaston johdolle, jossa on edustettuina juristitutkinnon suorittaneita. Tämä lisää perusoikeuksien piiriin puuttuvien toimivaltuuksien käytön oikeudellista laatua.

Keskusrikospoliisi toteaa, että rikostorjunnan toimintaympäristön muutokset, kuten uudet rikosilmiöt, rikollisuuden kansainvälistyminen ja entistä laajemmat rikoskokonaisuudet ovat rikostorjunnan haasteita, joihin toimivaltaisten viranomaisten on pystyttävä vastaamaan. Keskusrikospoliisi pitää sen vuoksi esitysluonnoksen taustaa ja tavoitteita tärkeinä. Se korostaa, että Suomessa poliisi on sisäisen turvallisuuden ja rikostorjunnan yleisviranomainen. Näin ollen poliisilla tulee tilannekuvan ylläpitämiseksi ja operaatioiden turvallisuuden takaamiseksi olla riittävät tiedot Suomen maaperällä käynnissä olevista rikostorjunta- ja esitutkintaprojekteista sekä niissä käytettävistä keinoista. Keskusrikospoliisi korostaa erityisesti Rajavartiolaitoksen ilmoitusvelvollisuutta poliisille rikoksen estämiseen ja selvittämiseen liittyvän toiminnan aloittamisesta sekä siihen liittyvien salaisten tiedonhankintakeinojen ja salaisten pakkokeinojen käyttämisestä sekä poliisin otto-oikeutta. Ehdotettujen muutosten myötä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvien rikosten määrä kasvaa sekä toimivaltuudet rikostorjunnassa laajenevat, mikä edellyttää määriteltyä ja selkeää prosessia ilmoitusvelvollisuuden ja tutkintajärjestelyistä sopimisen osalta.

Liikenne- ja viestintäministeriö pitää esityksen tavoitetta Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksien kehittämisestä muuttuneen toimintaympäristön vaatimusten mukaisesti kannatettavana. Ministeriön käsityksen mukaan esityksessä esitetään useita Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksien muutoksia esittämällä sekä uusia että laajentamalla jo nykyisin käytössä olevia toimivaltuuksia. Kuten esityksessäkin on viitattu, perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt lausunnoissaan huomiota kehitykseen, jossa pakkokeinojen ja esitutkinnan sääntelyä kehitetään siten, että toimivaltuuksia lisätään ja laajennetaan vähittäin, jolloin yksittäinen muutos voi olla merkitykseltään vähäinen. Tällöinkin pitäisi kuitenkin ottaa välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa huomioon aikaisemmin säädetty valtuudet. Ministeriö pitää perustuslakivaliokunnankin peräänkuuluttamaa kokonaisvaltaisempaa arviointia merkityksellisenä. Liikenne- ja viestintäministeriö toteaa, että kuten esityksessäkin on viitattu, poliisin käytössä olevien toimivaltuuksien kanssa samojen valtuuksien säätäminen toiselle esitutkintaviranomaiselle ei välttämättä ole sopusoinnussa perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin kuuluvan välttämättömyysvaatimuksen näkökulmasta, ja kullekin toimivaltuudelle on kyettävä esittämään Rajavartiolaitoksen rikostorjuntatehtäviin liittyvä painava peruste, joka osoittaa toimivaltuuden välttämättömyyden. Perustuslainmukaisuuden arviointia jaksossa ei ole esitetty erikseen kullekin toimivaltuuden muutokselle. Arviointia olisi tältä osin syytä täydentää.

Liikenne- ja viestintävirasto kannattaa sinänsä esitettyjä lainsäädäntötoimia ja pitää esityksen tavoitetta Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksien kehittämisestä muuttuneen toimintaympäristön vaatimusten mukaiseksi hyvänä tavoitteena. Liikenne- ja viestintävirasto pitää hyvänä asiana, että salaisten tiedonhankintakeinojen käytön edellytykset ovat rajoitetut sekä viimesijaista. Liikenne- ja viestintävirasto huomioi, että

esityksessä esitetään merkittäviä Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksien muutoksia sekä uusilla toimivaltuuksilla että laajentamalla jo nykyisin käytössä olevia toimivaltuuksia ja muutosten laajuus huomioiden, esityksen perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi on varsin suppea.

Oikeusministeriö viittaa perustuslakivaliokunnan lausuntoon PeVL 98/2022 vp pakkokeinolain ja esitutkintalain muuttamisesta, jossa on todettu kyseessä olevan perus- ja ihmisoikeusherkkä sääntelykohde, jossa on sovittava yhteen perus- ja ihmisoikeuksien turvaamia seikkoja rikosten selvittämisen ja muiden vastaavien painavien yhteiskunnallisten intressien kanssa ja jossa korostuvat vaatimukset sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta, välttämättömyydestä sekä oikeusturvasta. Lisäksi vaatimuksella sopuinnusta Euroopan ihmisoikeussopimuksen kanssa, sellaisena kuin sopimuksen sisältö täsmentyy Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä, on tällaisessa sääntelyssä suuri merkitys. Oikeusministeriö toteaa, että edellä mainittu on otettava lähtökohdaksi myös nyt esitettäviä ehdotuksia arvioidessa.

Teknisenä ja yleisempänä huomiona oikeusministeriö esittää, että esitysluonnoksen rakennetta olisi syytä vielä tarkastella. Esimerkiksi tietyn Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi esitettävän rikoksen tai tietyn toimivaltuuden laajentamista tai lisäämistä koskevia perusteluita käsitellään pääsääntöisesti ainoastaan esitysluonnoksen nykytilan arviointia ja suhdetta perustuslakiin ja säätämisympäristystä koskevissa jaksoissa, muttei juurikaan keskeisissä ehdotuksissa tai säännöskohtaisissa perusteluissa. Esityksen perusteluita on näin ollen tarkennettava ja täydennettävä siten, että niistä ilmenee selkeästi, minkä vuoksi juuri ehdotettu toimivaltuus, mukaan lukien sen ehdotettu käyttöala, täyttää perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Ehdotus kaipaa siten jatkovalmistelussa perusteluiden täydentämistä sekä täsmentämistä nimenomaan nyt ehdotettujen säännösten kannalta.

Oikeusministeriö kiinnittää huomioita siihen, että pakkokeinolaki kuuluu oikeusministeriön vastuualueelle. Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että oikeusministeriö ei ole ollut mukana luonnoksen valmistelussa ennen lausuntokierrosta.

Oikeusministeriö yksilöi HE-luonnoksesta kohtia, joissa toimivaltuuksien laajentamistarvetta ja siihen liittyvää välttämättömyysvaatimuksen toteutumista perustellaan lähinnä tarkoituksenmukaisuussyillä kuin välttämättömyydellä. Oikeusministeriö käy läpi perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöä ja toteaa, että esitysluonnoksena ei varsinaisesti arvioida esityksen peruslähtökohtaa, jonka mukaisesti Rajavartiolaitoksen tehtävä rikostorjunnassa laajenisi uusiin rikoksiin ja sitä kautta se saisi myös uusia toimivaltuuksia. Oikeusministeriö ei pidä perustuslakivaliokunnan käytännön ja perustuslain 2 §:n 3 momentin kannalta täysin ongelmattomana ehdotettua sääntelyä, jossa poliisin kanssa päällekkäisiä tehtäviä ja toimivaltuuksia annettaisiin Rajavartiolaitokselle ilman varsinaista kytkentää sen perustehtäviin, vaikka sääntelylle onkin osoitettavissa rikosten selvittämiseen liittyviä hyväksyttäviä tavoitteita. Esitysluonnoksessa kuvattuihin rikosten selvittämiseen liittyviin käytännön ongelmiin voitaisiin puuttua Rajavartiolaitoksen ja poliisin välistä yhteistyötä kehittämällä sekä tarvittaessa vahvistamalla poliisin resursseja. Esitysluonnoksessa esitettyjen perustelujen perusteella jää myös epäselväksi, olisivatko ehdotetuista toimivaltuuksista seuraavat perusoikeusrajoitukset todellakin välttämättömiä.

Poliisihallitus pitää tärkeänä hallituksen esitysluonnoksen taustaa, tavoitteita ja Rajavartiolaitoksen suorituskyvyn parantamista muuttuneessa toimintaympäristössä. Rikostorjunnan toimintaympäristön muutokset, uudet rikosilmiöt, rikollisuuden kansainvälistyminen ja entistä laajemmat rikoskokonaisuudet haastavat esitutkintaviranomaisten toimintaa tietoverkoissa ja reaali maailmassa, joiden muodostamiin haasteisiin toimivaltaisten viranomaisten on pystyttävä vastaamaan. Poliisihallitus korostaa, että poliisilla on sisäisen turvallisuuden ja rikostorjunnan yleisviranomaisena tarve saada riittävän ajoissa ja toiminnan käynnistymistä harkittaessa tietoonsa muilla esitutkintaviranomaisilla vireillä olevat toimet vakavien rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi sekä tiedot salaisten tiedonhankintakeinojen ja salaisten pakkokeinojen käyttämisestä esitutkintaviranomaisten päällekkäisen toiminnan estämiseksi, tilannekuvan muodostamiseksi ja operaatioiden turvallisuuden takaamiseksi.

Poliisihallitus kannattaa Rajavartiolaitokselle ehdotettuja uusia toimivaltuuksia. Ajantasaiset toimivaltuudet ja tiedonhankinta keinot luovat edellytykset tehokkaalle ennalta estävälle ja paljastavalle toiminnalle sekä mahdollistavat ilmi tulleiden rikosten tutkinnan ja edelleen rikosvastuun toteutumisen.

Päälystöliitto ry pitää esitettyä muutosesitystä kokonaisuudessaan hyvänä ja tarpeellisena.

Rajaturvallisuusunioni ry toteaa, että ehdotetut täydennykset ja muutokset ovat kannatettavia.

Suojelupoliisi pitää ehdotuksia perusteltuina ja esitystä hyvin valmisteltuna. Tutkittavien rikosten osalta kyse olisi maltillisesta ja rajatusta Rajavartiolaitoksen rikostorjuntatoimivallan laajentamisesta, jonka tarpeellisuus perustellaan esitysluonnoksessa hyvin.

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että salaisten pakkokeinojen osalta esityksellä laajennetaan Rajavartiolaitoksen toimivaltasäännöksiä merkittävästi. Toisaalta toimivaltuudet eivät ole sisällöllisesti laajempia kuin muiden esitutkintaviranomaisten vastaavat toimivaltuudet. Asianajajaliitto pitää tärkeänä, että salaisia tiedonhankintakeinoja koskeva lainsäädäntö on yhdenmukaista ja perus- ja ihmisoikeusnäkökulmat huomioivaa. Kun Rajavartiolaitoksen toimivaltuudet laajenevat olennaisesti perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta kriittisellä alueella, tulee Rajavartiolaitoksen henkilökunnalle tarjota riittävästi koulutusta aiheesta. Toimivaltuuksien laajennus on huomattava, vaikkakin yhtenevä muiden esitutkintaviranomaisten kanssa. Selkeyden vuoksi kaikista salaisten pakkokeinojen toimivaltuuksista sekä edellytyksistä tulisi säätää ensisijaisesti pakkokeinolaissa lainkäytön yhtenäisyyden vuoksi.

Suomen syyttäjähdistys ry lähtökohtaisesti kannattaa luonnosta. Perusteet lainmuutokselle ovat selvät. Syyttäjähdistys kuitenkin korostaa etenkin sitä, että on erityisen tärkeää huolehtia rikostutkijoiden ja tutkinnanjohtajien riittävästä koulutuksesta niin ihmiskaupan tunnistamisessa kuin niiden tutkinnassa. Säästäminen koulutuksesta näkyy lisätöinä syyttäjän työpöydällä.

Syyttäjälaitos kannattaa esitystä.

Tulli toteaa, että HE-luonnoksessa toistuvasti todetaan, että RVL siirtäisi asioita poliisille. Tulli esittää, että HE-luonnosta täsmennettäisiin siten, että RVL voi siirtää asioita myös Tullille.

Upseeriliitto pitää lakiuudistusta merkittävänä parannuksena, jolla mahdollistetaan Rajavartiolaitoksen operatiivisen ja tutkinnallisen kyvyn kokonaisvaltainen hyödyntäminen, myös osana valtion resurssien käytön optimointia ja tarkoituksenmukaista käyttöä. Muutokset parantavat Rajavartiolaitoksen rikoksen estämis- ja selvittämiskykyä. Uudistuksella vastataan myös muuttuneen toimintaympäristön vaatimuksiin ja rikollisen toiminnan kansainvälistymiseen.

Valtioneuvoston oikeuskansleri toteaa, että kun Suomessa rikostorjunnan toimivaltuudet jakautuvat yleisviranomaisena toimivan poliisin lisäksi erityisviranomaisina toimiville rajavartio-, tull- ja sotilasviranomaisille, niin rikostorjuntatoimintaa koskeva sääntely on jokseenkin pirstoutunut kokonaisuus. Käytännössä tehtävien hajauttaminen voi olla kuitenkin tehokas ja tarkoituksenmukainen tapa turvata suomalaisessa yhteiskunnassa rikostorjuntaa ja laajemminkin kansallista turvallisuutta. Olisi kuitenkin toivottavaa, että rikostorjuntaa ja tiedustelua koskevaa lainsäädäntöä tulisi tarkasteltua siihen sopivassa yhteydessä myös riittävän kokonaisvaltaisesti. Tässä yhteydessä kokonaisvaltainen tarkastelu ei ole ollut vielä ajankohtaista, vaan nyt esityksessä on kyse ainoastaan tiettyjen toimivaltuuksien lisäämisestä Rajavartiolaitokselle.

Oleennaista on, että pelkästään eri rikostorjuntaviranomaisten toimivaltuuksien epäsymmetria ei sellaisenaan ole perusoikeuksien rajoitusedellytysten vaatima painava yhteiskunnallinen tarve, joka perustelisi toimivaltuuksien välttämättömyyden. Valtiosääntöoikeudellisesti keskeisenä peruskysymyksenä on se, voidaanko pitää hyväksyttävänä ja välttämättömänä sitä, että Rajavartiolaitokselle lisätään sellaisia rikostorjuntaan liittyviä toimivaltuuksia, jotka kuuluvat lähtökohtaisesti poliisille. Kuten esityksessä on tunnistettu, niin siinä tulee kyetä esittämään kullekin toimivaltuudelle Rajavartiolaitoksen rikostorjuntatehtäviin liittyvä painava peruste, joka osoittaa toimivaltuuden välttämättömyyden

Oikeuskansleri katsoo, että ehdotetun sääntelyn taustaksi on esitetty hyväksyttäviä ja painavia intressejä ja säätämisyjärjestysperusteluissa arviointia on tehty ansiokkaasti. Jatkovalmistelussa tulisi kuitenkin pohdita, missä määrin perusteluissa olisi mahdollisuus tuoda esille vielä konkreettisemmin niitä nykytilanteessa mahdollisesti ilmenneitä ongelmia, joihin muutoksilla kyetään vastaamaan.

Oikeuskansleri viittaa hallituksen esityksen laatimisohejeisiin ja perustuslakivaliokunnan valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomuksesta vuodelta 2022 antamaan mietintöön PeVM 2/2024 vp. Perustuslakivaliokunta on korostanut, että yhtäältä ohjeissa mainituissa epäselvyytilanteissa perusteluihin on otettava maininta perustuslakivaliokunnan lausunnon pyytämistä, mutta toisaalta tällaista lausumaa ei muissa tilanteissa tulisi sisällyttää perusteluihin. Oikeuskanslerin mukaan jatkovalmistelussa voidaan pohtia, liittykö esitykseen kuitenkin sellaista tulkintaongelmaa, jonka johdosta perustuslakivaliokunnan lausunto on tarpeen, mikäli esityksessä ehdotettaville toimivaltuuksille kyetään osoittamaan täsmälliset ja riittävät

perustelut sellaisella tarkkuudella kuten perustuslakivaliokunta on käytännössään edellyttänyt. Vähintäänkin tulisi yksilöidä ne ehdotettavat säännökset ja oikeuskysymykset, jotka perustuslain ja perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön valossa vaikuttavat tulkinnanvaraisilta ja joihin liittyy sellainen aito tulkintaongelma, jonka johdosta perustuslakivaliokunnan lausunto on tarpeen.

Valtiovarainministeriö pitää ehdotettuja muutoksia yleisesti kannatettavina ja perusteltuina.

3. Yksityiskohtaiset kommentit

Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvat rikokset

Ihmiskaupparikokset ilman liityntää laittoman maahantulon järjestämiseen

Helsingin poliisilaitos suhtautuu myönteisesti siihen, että Rajavartiolaitos alkaa tutkimaan ihmiskaupparikoksia ilman liityntää laittoman maahantulon järjestämiseen. Rajavartiolaitos on useissa tapauksissa ensimmäinen viranomainen, jonka mahdollinen ihmiskaupan kohteensa oleva henkilö kohtaa Suomeen saavuttuaan. Tutkinta voidaan näissä tilanteissa aloittaa nopeasti ensikosketuksen periaatteen mukaisesti välttämättä tutkinnan siirtämiseen liittyvät menettelyt ja niistä aiheutuva viive.

Keskusrikospoliisi pitää perusteltuna sitä, että Rajavartiolaitos saisi toimivaltuuden estää ja selvittää ihmiskaupparikoksia ilman liityntää laittoman maahantulon järjestämiseen. Mikäli Rajavartiolaitoksen paljastaessa laittoman maahantulon järjestämisrikosta ilmeneekin, että epäilty rikos on ihmiskaupparikos, lienee tehokkainta epäillyn rikoksen selvittämisen ja tutkimisen kannalta, että tutkinta tapahtuisi tällaisessa tilanteessa saman Rajavartiolaitoksen tutkijan, tutkinnanjohtajan tai tutkintaryhmän toimesta kuin sen paljastaminen on tapahtunut.

Oikeusministeriö toteaa rikosvastuun toteutumisen tehostamisen sekä ihmiskaupan tunnistamisen edistämisen näkökulmasta arvioituna pitävänsä esitettyä muutosta perusteltuna, huomioiden kuitenkin myös lausunnossaan esitetyt näkökohdat koskien viranomaisten toimivaltuuksia.

Päällystöliitto ry:n mielestä muutokset todennäköisesti lisäävät RVL:n tutkintamääriä ja ovat tarpeellisia sillä kyseinen kytkös rajaa tarpeettomasti Rajavartiolaitoksen mahdollisuuksia tutkia ihmiskaupparikoksia.

Suomen Asianajajaliitto kannattaa esitystä ja pitää sanottua muutosta jopa toivottavana, jotta Suomi täyttää sekä kansallisesta että kansainvälisestä oikeudesta johtuvat velvoitteet puuttua tehokkaasti ihmiskaupparikoksiin.

Syyttäjälaitos pitää ehdotettua toimivaltuutta merkittävänä. Syyttäjälaitokseen saapuneiden ihmiskaupparikosten määrä on kasvanut vuosittain. Tästä huolimatta ihmiskaupparikosten paljastamisessa ja havaitsemisessa sekä ihmiskaupan uhrien tunnistamisessa on vielä kehitettävää, koska kyseessä on useimmiten piilorikollisuus, jonka uhriksi joutuvat henkilöt ovat usein muita kuin suomalaistaustaisia henkilöitä. Rajavartiolaitoksella on laitonta maahantuloa koskevien rikosten estämisen ja selvittämisen myötä vahva osaaminen kansainvälistä liityntää omaavissa rikosasioissa ja kansainvälisten esitutkintainstrumenttien käytössä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää muutosta perusteltuna ja pitää tärkeänä, että rajavartijoita koulutetaan ihmiskaupan tunnistamisesta. Toimiva yhteistyö ja vastuunjako keskeisten esitutkintaviranomaisten välillä tulee varmistaa.

Rahanpesu ja kätkemisrikokset

Helsingin poliisilaitos pitää rahanpesua koskevia lisäyksiä perusteltuina ja tarkoituksenmukaisina näiden rikosten estämiseksi ja selvittämiseksi.

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan Rajavartiolaitoksen tutkiessa sen toimivaltaan kuuluvaa rikosta, olisi Rajavartiolaitoksen tällaisessa tilanteessa perusteltua tutkia myös siihen liittyvä epäilty rahanpesurikos tai rahanpesurikkomus. Mikäli esimerkiksi epäiltyyn rikokseen liittyisi muun muassa järjestäytyneitä rikollisuutta, on tutkintajärjestelyistä ja tutkinnan yhteistyöstä mahdollista sopia esimerkiksi poliisin, Tulin ja Rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetun lain mukaisesti.

Keskusrikospoliisi esittää sisällytettäväksi säännöksen sanamuotoon tai ainakin hallituksen esityksen säännöskohtaisiin perusteluihin, että rahanpesu tai rahanpesurikkomus kuuluu Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksiin silloin, kun epäillyn rikoksen esirikos on Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluva rikos taikka

kätkemisrikoksen esirikos eli varkaus-, kavallus-, ryöstö-, kiristys-, petos-, kiskonta tai maksuvälinepetosrikos, jos on varmistettu, että poliisilla ei ole kyseiseen kätkemisrikosepäilyyn liittyvään esirikokseen käynnissä olevaa esitutkintaa tai tiedonhankintaa.

Helsingin poliisilaitos, keskusrikospoliisi ja Poliisihallitus toteavat, ettei Rajavartiolaitoksella ole jatkosakaan toimivaltaa tutkia kätkemisrikoksen esirikoksia (varkaus-, kavallus-, ryöstö-, kiristys-, petos-, kiskonta- tai maksuvälinepetosrikos) vaan esitutkinta on edelleen poliisin tehtävä. Poliisihallitus ja keskusrikospoliisi korostivat, että Rajavartiolaitoksen tulee varmistaa, ettei poliisilla ei ole tiettyyn kätkemisrikosepäilyyn liittyvään esirikokseen käynnissä olevaa esitutkintaa tai tiedonhankintaa. Samaan rikoskokonaisuuteen liittyviä rikoksia ei ole tarkoituksenmukaista tutkia kahdessa viranomaisessa samaan aikaan.

Oikeusministeriö ei näe suoranaista estettä ehdotetulle säännökselle, huomioiden arvioinnissa kuitenkin myös lausunnossaan esitetyt näkökohdat koskien viranomaisten toimivaltuuksia. Säännökselle esitetyt perustelut esityksessä ovat sinänsä varteenotettavia. Oikeusministeriö kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että yksittäisessä rikoskokonaisuudessa voi olla useaan eri esirikokseen liittyvää rahanpesua, joista osa ei olisi jatkosakaan Rajavartiolaitoksen vaan poliisin toimivallassa. Oikeusministeriö esittää ehdotuksen säännöksen sanamuodon tarkentamiseksi.

Päälystöliitto pitää tarkoituksenmukaisena, että rahanpesurikos lisättäisiin RVL:n tutkittaviksi kuuluviin rikoksiin, kun nämä tulevat esille Rajavartiolaitoksen suorittamien tehtävien yhteydessä. Tällä vältyttäisiin juttujen tarpeettomalta siirtämiseltä Poliisille ja voitaisiin turvata paremmin esitutkinnan jouheva eteneminen.

Asianajajaliitto kannattaa rahanpesua koskevaa ehdotusta.

Tulli toteaa, että Tullissa on viime vuosien aikana tutkittu useita rahanpesujuttuja, joiden tutkinta on alkanut käteisen rahan kuljettamiseen liittyvästä tarkastushavainnosta. Syyte- ja oikeuskäytäntö on kehittynyt siten, että tietyissä tapauksissa esirikoksen näyttö on ollut aiemmasta käytännöstä poiketen rahanpesurikosdirektiiviä vastaavaa eli käytännössä yksilöityä esirikosta ei ole ollut tarvetta osoittaa.

Vaikka RVL:n oikeus tutkia rahanpesujuttuja on esitetty rajattavaksi HE-luonnoksessa esirikoksen osalta vain tiettyihin rikoksiin, voi esirikoksen määrittäminen olla mahdotonta joissakin niissä käytännön tilanteissa, jossa RVL tapaisi huomattavan summan käteistä rajanylityksen yhteydessä. Jos taustalla on esimerkiksi operaatio, voi tilanne olla erilainen. HE-luonnoksen perusteella voi saada sellaisen käsityksen, että RVL siirtäisi aina jutun poliisille, jos RVL toteaisi, ettei sillä ole toimivaltaa tutkia juttua. Tullin käsityksen mukaan nykyisin näissä tilanteissa RVL on yhteydessä Tulliin, joka tekee harkinnan mahdollisista jatkotoimista. Tulli esittää, että HE-luonnosta tarkennettaisiin yltä olevin osin esimerkiksi siten, että ellei käteistä rahaa tavattaessa ole tiedossa asian, että asia kuuluu RVL:n toimivaltaan, käteisen rahan kuljettamiseen liittyvän rahanpesuepäilyn tutkii vakiintuneen käytännön mukaisesti Tulli. **Valtiovarainministeriö** pitää Tullin ehdotusta hyvin perusteltuna ja kannatettavana.

Syyttäjälaitos pitää erityisen kannatettavana esitystä myös ehdotetun toimivaltuuden osalta. Se tehostaisi kansainvälistä liityntää omaavan omaisuusrikollisuuden tutkintaa, koska usein esimerkiksi anastetun omaisuuden maastaviennin yhteydessä on tarpeen tutkia rikosasiaa rahanpesurikoksena tai kätkemisrikoksena.

Salaiset tiedonhankinta- ja pakkokeinot

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että luonnoksen mukaan esityksessä ei ehdoteta Rajavartiolaitokselle oikeutta käyttää mitään sellaisia salaisia tiedonhankinta- tai pakkokeinoja, jotka eivät jo ole poliisin tai Tullin käytettävissä, lukuun ottamatta rajaturvallisuuden ylläpitämiseen liittyvien tietojen vastaanottamista tietolähteeltä (tietolähdetoiminta). Tosin esimerkiksi poliisilain 5 luvun 40 §:n 1 momentin mukaan tietolähdetoiminta tarkoittaa tietojen vastaanottamista kaikesta poliisilain 1 luvun 1 §:n tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi merkityksellisestä.

Ehdotetut toimivaltuudet eivät näytä poikkeavan muille viranomaisille muun muassa perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella säädetyistä toimivaltuuksista, joten edellytykset näiltäkin osin ilmeisesti täyttyvät. Tietolähdetoiminnan osalta rajaturvallisuuden ylläpitämiseen liittyvien tietojen vastaanottaminen muistuttaa myös muille viranomaisille säädettyä toimivaltuutta vastaanottaa tietoja omien tehtävien hoitamiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamiseksi, joten poikkeamaa ei tältäkin osin näyttäisi olevan.

Eduskunnan oikeusasiamies arvioi perusoikeuksien rajoitusedellytyksistä erityisesti rajoituksen suhteellisuutta ja rajoituksen hyväksyttävyyttä. Vaikka keinot on säädetty – ja siten ilmeisesti katsottu hyväksyttäväksi ja suhteellisuusvaatimuksen täyttäväksi – toiselle viranomaiselle, on näiden edellytysten täyttyvä kunkin keinon käyttöön ottavan viranomaisen osalta. Samoin on, jos jo käytössä olevan toimivallan soveltamisalaa laajennetaan.

Oikeusasiamies pitää mahdollisena, että luonnoksen sivuilla 19, 20, 23 ja 24 esitetty kehitys rikollisen toiminnan siirtymisessä tietoverkkoihin perustelee yhteiskunnallista tarvetta niihin ehdotettuihin toimivaltuuksiin, jotka liittyvät tietoverkkoja hyväksikäyttäen tehtäviin rikoksiin. Totean, että perusteluna esitetty toimivaltuuksien tarpeellisuus ja tehokkuus vakavien rikosten estämisessä ja selvittämisessä ja se, että toimivaltuuksilla saattaa olla ratkaiseva merkitys Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvien vakavien rikosten varsinkin, jos ehdotuksen mukaisesti Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi tulee aiempaa enemmän vakavaa rikollisuutta selvittämisessä ja estämisessä, voi olla perusoikeuksien rajoitusten näkökulmasta hyväksyttävä peruste lain säätämiseksi.

Oikeusasiamies toteaa, ettei hänellä ole perusteita epäillä luonnoksen kuvausta rikollisuuden siirtymisestä entistä enemmän tietoverkkoavusteiseksi ja -välitteiseksi, mihin nähden on mahdollista, että esitettyä keveämmin keinoin näitä rikoksia ei ole mahdollista estää ja selvittää. Ehdotetuissa esimerkiksi poliisin vastaavien keinojen käyttöön verrattuna jossain määrin rajoitetumpina uusissa toimivaltuuksissa ja käytössä olevien toimivaltuuksien laajentamisessa näyttää olevan kysymys rikoksista, joiden vakavuus suhteessa siihen, miten kukin yksittäinen toimivaltuus kajoaa kohteen perusoikeuksiin, lienee kuitenkin oikeasuhtaista. Ehdotetuista keinoista aiheutuva perusoikeusrajoitus ei näytä menevän pidemmälle kuin on perusteltua muutoksen tarkoitus huomioon ottaen.

Oikeusasiamies korostaa, että myös jokaisen yksittäisen keinon käytöstä päätettäessä ja keinoa käytettäessä tulee arvioida käytön oikeasuhtaisuutta. Rajavartiolaissa edellytetyin tavoin kunkin toimenpiteen kohdalla on otettava huomioon suhteellisuus-, vähimmän haitan ja tarkoitussidonnaisuuden periaatteet.

Oikeusministeriö viittaa perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöön ja toteaa, että yleisesti toimivaltuussääntelyyn liittyvien muutosten osalta läpileikkaavaksi lähtökohdaksi on otettava se, että pakkokeinon käyttökelpoisuus, hyödyllisyys tai tarpeellisuus jonkin rikoksen selvittämisessä ei ole yksin ratkaisevassa asemassa arvioitaessa sitä, pitäisikö keinon käyttö lainsäädännöllisesti sallia tuon rikoksen selvittämisessä. Perusoikeusrajoitusta voidaan pitää välttämättömänä, jos rikosta ei pystytä useinkaan selvittämään ilman pakkokeinon käyttämistä. Toimivaltuuksien epäsymmetria ei sellaisenaan ole perusoikeuksien rajoitusedellytysten vaatima painava yhteiskunnallinen tarve, joka perustelisi toimivaltuuksien välttämättömyyden. Toisaalta tässäkin kohdin on otettava huomioon esitysluonnoksessa esitetty muun ohella toimintaympäristön muuttumisen aiheuttama tarve arvioida Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksia esitysluonnoksessa esitetysti.

Edelleen arvioinnissa on otettava huomioon toimivaltuuden tarpeellisuus ja välttämättömyys kunkin viranomaisen kannalta, erityisesti kiinnittäen huomiota perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin. On syytä ottaa huomioon se, että nyt ehdotetut Rajavartiolaitoksen toimivaltuussääntelyn laajennukset koskevat perusoikeuksiin puuttuvan luonteensa puolesta merkittäviä salaisia pakko- ja tiedonhankintakeinoja. Toisaalta oikeusministeriö huomioi esitysluonnoksessa esitetyn toimintaympäristön muuttumisen, jonka myötä myös sinänsä vaikuttaisi aiheelliselta tarkastella toimivaltuuksien muutostarpeita. Yleisesti luonnoksessa esiintuodun toimintaympäristön jatkuvan muutoksen osalta oikeusministeriöllä ei ole tässä vaiheessa tarkempia syitä tai tietoja arvioida kokonaisuutta esitysluonnoksessa esitetystä poikkeavasti. Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että erityisesti tietoverkossa ja/tai sen välityksellä tehtävien rikosten osalta toimintaympäristö muuttuu jatkuvasti ja erityisen nopealla tahdilla, esimerkiksi tietoverkkoavusteisten rikosten osalta. Tältä osin tarpeellista on myös tarkoituksenmukaisella tavalla arvioitava toimivaltaisten viranomaisten keinovalikoiman riittävyttä ottaen kuitenkin huomioon edellä esitetyt valtiosääntöoikeudelliset reunaehdot.

Poliisihallitus pitää tärkeänä, että kaikkien esitutkintaviranomaisten salaisiin tiedonhankintakeinoihin ja salaisiin pakkokeinoihin liittyvä lainsäädäntö on mahdollisimman yhdenmukaista. PTR-viranomaiset tekevät tiivistä yhteistyötä rikostorjunnassa ja tähän yhteistyöhön kuuluu myös paljon salaisiin tiedonhankintakeinoihin liittyvää yhteistyötä ja -toimintaa.

FiCom ry toteaa, että teleyritysten velvollisuutena on mahdollistaa televalvonta, mutta kynnystä sen käyttämiseksi on viime vuosina madallettu useaan otteeseen. Esitysluonnoksessa ehdotetaan salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaan Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 lukuun muutoksia, jotka lisäävät entisestään teleoperaattoreiden hallinnollista taakkaa, joka niille aiheutuu viranomaisten avustamisesta ja telepakkokeinojen mahdollistamisesta. Pakkokeinolain ja Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain marraskuussa 2023 voimaan tulleiden muutosten seurauksena Rajavartiolaitoksella on nykyisin oikeus peiteltyyn tiedonhankintaan tietoverkossa, kun kyseessä on rikos, jonka enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Uuden toimivaltuuden käytöstä ja tehokkuudesta ei esitysluonnoksen mukaan vielä voida esittää arviota, mutta sitä ehdotetaan jo laajennettavaksi.

Liikenne- ja viestintävirasto kannattaa televalvontaa rikoksen estämiseksi ja selvittämiseksi ja henkilön teknistä seurantaa rikoksen estämiseksi koskevia ehdotuksia ja pitää hyvänä asiana, että rikokset, joihin teknistä seurantaa ja televalvontaa voidaan käyttää ovat rajoittuneet pääasiassa törkeisiin tekemuotoihin, joista ankarin rangaistus on enintään neljä vuotta vankeutta. Liikenne- ja viestintävirasto katsoo, että oikeuttaa käyttää televalvontaa ja teknistä seurantaa laajennetaan vain siltä osin, kun on tarpeellista uusien Rajavartiolaitokselle esitettyjen toimivaltuuksien osalta. Liikenne- ja viestintävirasto pitää hyvänä, että ehdotetut tiedonhankinta- tai pakkokeinot vastaavat sellaisia, jotka ovat jo poliisin tai Tullin käytävissä.

Suojelupoliisi pitää ehdotettuja perusterikosten asianmukaisena. Rajavartiolaitoksen nykyiset toimivaltuudet vaikuttavat tarpeettoman suppeilta suhteessa Rajavartiolaitoksen tutkintatoimivaltaan kuuluvien rikosten kokonaisuuteen.

Uudet toimivaltuudet: yksinomaan tietoverkossa tehtävä peitetoiminta ja yksinomaan tietoverkossa tehtävä valeosto sekä ohjattu tietolähdetoiminta

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että esityksessä ehdotetaan eräiden toimivaltuuksien keskittämistä Helsingin käräjäoikeudelle. Yksinomaan tietoverkossa tehtävää peitetoimintaa, yksinomaan tietoverkossa tehtävää valeostoa sekä tietolähteen ohjattua käyttöä koskevaa ilmoittamisvelvollisuutta koskevat asiat keskitetään Helsingin käräjäoikeudelle. Käräjäoikeus pitää tätä perusteltuna asiaryhmän vaatiman asiantuntemuksen vuoksi. Esitetyssä säännöksessä viitataan salassapitovelvollisuuden toteutumiseen koskien tietojärjestelmiä ja muita käsittelyyn liittyviä järjestelyitä. Helsingin käräjäoikeus käsittelee muitakin sellaisia asiaryhmiä, joissa on vastaavanlainen sääntely.

Helsingin poliisilaitos toteaa, että yksinomaan tietoverkossa tehtävä peitetoiminta ja yksinomaan tietoverkossa tehtävä valeosto mahdollistavat Rajavartiolaitokselle entistä laajemman ja tuloksellisemman tiedonhankinnan. Rajavartiolaitos käyttää salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen kirjaamisessa ja hallinnoimisessa poliisin ylläpitämiä järjestelmiä, mikä on osaltaan omiaan ehkäisemään päällekkäisyyksien syntymistä. Helsingin poliisilaitoksen näkemyksen mukaan rajaturvallisuuden ylläpitämistä tukee mahdollisuus hankkia tietoja myös tietolähdetoiminnalla.

Helsingin poliisilaitos, keskusrikospoliisi, Poliisihallitus ja Suojelupoliisi kiinnittävät huomiota ehdotukseen yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan laajentamista koskevaan säännökseen (1. lakiehdotuksen 34 g §). Päätöksentekotaho ei ole johdonmukainen ehdotetun 34 f §:n kanssa, jonka mukaisen päätöksen tekee keskusrikospoliisin päällikkö.

Poliisihallitus toteaa, että poliisin ja Rajavartiolaitoksen toimivaltuudet eivät saa olla tässä asiassa ristiriitaisia. Laajennettaessa Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksia tietolähte toiminnan, yksinomaan tietoverkossa tehtävän peiteltyyn tiedonhankinnan ja valeoston osalta, tulee koulutuksen avulla varmistaa, että toimivaltuutta käyttävät rajavartiomiehet on riittävästi perehdytetty tietolähdetoimintaan sekä tietoverkossa tehtävän valeosto, peiteltyyn tiedonhankinnan ja peitetoiminnan eroavaisuuksiin.

Salaisia tiedonhankinta- ja pakkokeinoja käyttävillä esitutkintaviranomaisilla tulee olla yhteinen näkemys tietolähdetoiminnasta, palkkioiden maksusta, tietolähteen ohjatusta käytöstä ja tietoverkossa toteutettavan peiteltyyn tiedonhankinnan rajoista suhteessa yksinomaan tietoverkossa toteutettavaan peitetoimintaan ja valeostoon ja reaali maailman peitetoimintaan ja valeostoon.

Päällystöliitto toteaa, että tietoverkoissa tehtävä peitetoiminta ja valeosto sekä tietolähteen ohjattu käyttö jopa rajaturvallisuuden ylläpitämiseen liittyvien tehtävien hoitamiseksi vaikuttavat erityisesti STEK-POV-tason tutkinnanjohtajiin ja heidän toimintamahdollisuuksiin positiivisesti. Kyseisiä tehtäviä johtaville

ja suorittaville virkamiehille tulee lakiehdotuksen myötä uusia, ammatillisesti haastavampia tehtäviä. Päälystöliitto näkee erittäin tärkeänä ennakoivan ohjauksen, ohjeistuksen ja koulutuksen merkityksen.

Suojelupoliisi näkee ehdotusten toteuttamisen tärkeäksi ja tukee niitä voimakkaasti. Tämä koskee etenkin Rajavartiolaitoksen tietolähdetoiminnan käyttöalan laajentaminen, mikä myös heijastuisi ehdotetun tietolähteen ohjatun käytön toimivaltuuden käyttöalaan. On erittäin painavia syitä säätää Rajavartiolaitoksen mahdollisuudesta vastaanottaa tietolähdetietoa Suomen rajaturvallisuuteen vaikuttavista tapahtumista ja ilmiöistä siihen katsomatta, onko niissä kyse rikoksista vai ei. Rajaturvallisuuden ylläpitäminen on Rajavartiolaitoksen keskeinen lakisääteinen tehtävä.

Syyttäjälaitos kannattaa Rajavartiolaitokselle ehdotettujen yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetöiminnan ja valeoston toimivaltuuksien lisäämistä. Kyseiset pakkokeinot ovat keskeisiä esimerkiksi laitton maahantulon järjestämisrikosten sekä niihin liittyvien asiakirjaväärennösrakosten selvittämisessä.

Syyttäjälaitos toteaa, että ehdotettu ohjatun tietolähdetoiminnan toimivaltuus edellyttäne myös operatiivisen toiminnan sisäistä ohjeistamista liittyen uuden pakkokeinon käyttöön. Kyseisen salaisen pakkokeinon käyttö edellyttää perusteellista koulutusta sekä järjestelmää tietolähteen suojaamiseksi.

Rikoksen siirtäminen toiselle esitutkintaviranomaiselle

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa 1. lakiehdotuksen 8 §:n 3 momenttiin ehdotetusta lisäyksestä, jonka mukaan rikoksen selvittäminen on aina siirrettävä poliisin suorittavaksi, jos rikoksesta epäilty on Rajavartiolaitoksen päällikön tai apulaispäällikön, kenraalin tai amiraalin virkaan nimitetty virkamies. Oikeusasiamiehen mielestä jo voimassa olevan sääntelyn perusteella pitäisi olla selvää, että mainittujen virkamiesten epäillyn rikoksen selvittäminen on siirrettävä poliisin suorittavaksi. Ylipäänsä se, että rajavartiolaitos tutkii oman henkilöstönsä epäillyt virassa tehdyt rikokset, on periaatteessa ongelmallista. Menettelyssä ei ole ulkopuolisia puolueettomuuden takeita. Ns. poliisirakosten kohdalla tutkinnan puolueettomuus on pyritty varmistamaan niin, että näiden rakosten tutkinnanjohtajana on aina syyttäjä, joka myös aina ratkaisee sen, onko olemassa esitutkinnan edellytykset. Oikeusasiamies viittaa lausuntoonsa perustuslakivaliokunnalle eduskunnassa käsiteltävänä olevasta hallituksen esityksestä HE 82/2023 vp laiksi sotilaskurinpäädystä ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa.

Oikeusasiamies toteaa, että hallituksen esityksessä olisi syytä esittää tietoja siitä, kuinka paljon vuosittain tutkitaan Rajavartiolaitoksessa palvelevien henkilöiden epäiltyjä rikoksia. Tutkinnan puolueettomuuden ja riippumattomuuden turvaamiseksi olisi joka tapauksessa aina siirrettävä poliisin tutkittavaksi muitakin henkilöryhmiä ja rikosepäilyjä kuin nyt ehdotetut. Sellaisia olisivat ainakin kaikkien niiden virkamiesten rikosepäilyt, joiden tehtävänä on valvoa Rajavartiolaitoksen rikostorjuntaa. Lisäksi sääntelyssä olisi otettava huomioon se, että Rajavartiolaitoksen rikostorjuntatehtäviä hoitavat virkamiehet eivät missään tilanteessa tutki läheisten kollegoiden epäiltyjä rikoksia. Oikeusasiamies kiinnittää huomiota poliisirakosasioiden tutkintaa koskeviin säännöksiin.

Valtioneuvoston oikeuskansleri toteaa 1. lakiehdotuksen 8 §:n 3 momenttiin ehdotetusta lisäyksestä, että jatkovalmistelussa on syytä ottaa huomioon, että eduskunnan lakivaliokunta on antamassaan lausunnossa (LaVL 9/2024 vp) kiinnittänyt huomiota kyseiseen säännökseen ja esittänyt puolustusvaliokunnan edelleen harkitsevan sitä, tulisiko 188 §:n 2 momentissa mainittujen virkamiesten joukkoa yhä laajentaa. Lakivaliokunta on korostanut, että tutkinnan puolueettomuudessa ei ole kyse vain asian oikeaan lopputulokseen päättämisestä vaan myös siitä, miltä menettely näyttää ulkopuoliselle. Asian käsittely eduskunnassa on kesken. Joka tapauksessa riippumatta siitä, minkälaiseen lopputulokseen Puolustusvoimien osalta päädytään, niin nyt käsiteltävässä esityksessä siirtämisvelvollisuutta tulee arvioida Rajavartiolaitoksen näkökulmasta. Asiassa nousee väistämättä esille kysymys siitä, miksi luottamus tutkinnan puolueettomuuteen ei edellyttäisi tutkinnan siirtämistä poliisille myös muiden kuin Rajavartiolaitoksen ylimpien virkamiesten epäilyjen rakosten osalta, jolloin esitettyä rajausta ylimpiin virkamiehiin tulee perustella esityksessä nykyistä tarkemmin.

Puolustusministeriö viittaa eduskuntakäsittelyssä olevaan hallituksen esitykseen HE 82/2023 vp, jossa esitetään merkittävästi aiempaa laajemman viranomaisyhteistyön toteuttamisen mahdollistavaa sääntelyä. Esimerkiksi lakiesityksen 187 §:n nojalla Pääesikunta voisi pyynnöstä suorittaa poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen puolesta tämän tehtäväalueeseen kuuluvan yksittäisen rikostorjuntaan liittyvän toimenpiteen käyttäen niitä toimivaltuuksia, joita Pääesikunta saa käyttää omalla tehtäväalueellaan sille kuuluvissa

rikostorjuntatehtävissä. Puolustusministeriö esitti harkittavaksi, että tulisiko rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettua lakia (8 §) täydentää siten, että rikoksen estäminen tai selvittäminen voitaisiin tarvittaessa siirtää myös Puolustusvoimille.

4. Ehdotusten vaikutukset

Vaikutukset viranomaisen toimintaan

Elinkeinoelämän keskusliitto EK katsoo, että on keskeistä huolehtia valtuuksien soveltamiseen oikeutettujen virkamiesten riittävästä kouluttamisesta ja toimivaltuuksien käytön tehokkaasta valvonnasta.

Päällystöliitto näkee erittäin tärkeänä ennakoivan ohjauksen, ohjeistuksen ja koulutuksen merkityksen.

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksien laajennus on huomattava, vaikkakin yhtenevä muiden esitutkintaviranomaisten kanssa. Asianajajaliiton mukaan kun Rajavartiolaitoksen toimivaltuudet laajenevat olennaisesti perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta kriittisellä alueella, tulee Rajavartiolaitoksen henkilökunnalle tarjota riittävästi koulutusta aiheesta.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu, Suomen syyttäjyhdistys ry korostaa rikostutkijoiden ja tutkinnanjohtajien riittävästä koulutusta niin ihmiskaupan tunnistamisessa kuin niiden tutkinnassa. Toimiva yhteistyö ja vastuunjako keskeisten esitutkintaviranomaisten välillä tulee varmistaa.

Vaikutukset tiedonhallintaan

Valtiovarainministeriö kiinnittää huomiota siihen, että tiedonhallintalain mukaan toimialasta vastaavan ministeriön on laadittava tiedonhallintalaissa tarkoitettu arviointi, kun valmisteltavat säännökset vaikuttavat tietoaineistoihin ja tietojärjestelmiin, minkä lisäksi ministeriön on arvioitava suunniteltujen säännösten vaikutukset asiakirjojen julkisuuteen ja salassapitoon.

Hallituksen esityksen luonnoksessa ei ole otettu kantaa tai arvioitu Rajavartiolaitoksen rikostorjunnassa saatujen tietojen esityksen mukaisten, laajempien toimivaltuuksien mukaisen tiedonhallinnan kustannusvaikutuksia viranomaisten ao. toimintaan liittyvien tietojärjestelmien tiedonkäsittelyn ja -vaihdon mahdollisiin muutoksiin. Laajemman tiedonhallinnan viranomaisten tietojärjestelmiin aiheuttamat muutokset tulisi arvioida ja joko todeta kustannusvaikutukset hallituksen esityksessä tai vaihtoehtoisesti mainita, jos muutosten osalta ei aiheudu tietojärjestelmien muutosvaikutuksia.

Luonnoksessa ei selkeästi ole arvioitu mahdollisia toimintaan tai tietojärjestelmiin kohdistuvien muutosten vaikutuksia tiedonhallintaan, kuten tietoaineistoihin, tietojen saantiin ja luovutuksiin tai asiakirjojen julkisuuteen ja salassapitoon. Esitetyllä lainsäädännön muutoksilla voi päätellä luonnoksen mukaan olevan vaikutusta viranomaisten tietojärjestelmien lisäksi myös viranomaisten tehtäviin sekä uudistuksen kautta lisääntyneeseen viranomaisten väliseen yhteistyöhön ja tietojen vaihtoon. Näillä muutoksilla voi olla ehdotetun säännöksen yhteydessä mainittujen viranomaisten toiminnan lisäksi vaikutuksia esimerkiksi muutoksen perusteella tallennettavien tietojen käsittelyyn, metatietoihin ja tietoturvasuhteeseen.

Taloudelliset vaikutukset

Elinkeinoelämän keskusliitto EK ja **FiCom ry** kiinnittävät huomiota salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen määrän lisääntymiseen ja teleoperaattoreille seuraavaan hallinnolliseen taakkaan ja kustannuksiin.

EK toteaa, että esityksen mukaan ehdotetun muutokset voivat jossain määrin lisätä Rajavartiolaitoksen tutkittavien rikostapausten ja tutkintaa tukevien toimien määrää. Ehdotuksessa ei kuitenkaan ole mitenkään käsitelty näistä muutoksista johtuvia vaikutuksia yritysten toimintaan. Jos tutkittavien rikostapausten määrä ja sen myötä myös tutkintaa tukevien toimien määrä lisääntyy, on ennakoitavissa, että salaisten pakkokeinojen, erityisesti televalvonta- ja telekuuntelutapausten määrä tulee myös jossain määrin lisääntymään. Tämä tulee näkymään teleoperaattoreiden arjessa.

Sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 299 §:n mukaan teleyrityksellä on oikeus saada valtion varoista korvaus yksinomaan viranomaisen avustamiseksi hankittujen järjestelmien, laitteistojen ja ohjelmistojen investoinneista ja ylläpidosta aiheutuneista välittömistä kustannuksista. Tällä hetkellä teleoperaattoreiden viranomaisten tukemiseen sitoutuvia henkilöstökustannuksia ei korvata lainkaan. EK pitää erittäin tärkeänä, että sääntelyä tulisi muuttaa siten, että teleyrityksillä olisi aina oikeus täysimääräiseen korvaukseen kaikista viranomaisten avustamisesta aiheutuneista kustannuksista, mukaan lukien henkilöstökustannuksista. Teleoperaattorit ovat pyrkinet automatisoimaan toimintaprosessejaan. Viranomaisten

toiminnan tukemisesta teleoperaattoreille aiheutuvien kustannusten minimoimiseksi on joka tapauksessa erittäin tärkeää, että lainsäädäntö ja soveltamiskäytäntö yhdessä varmistavat sen, että pyynnöt ovat täsmällisiä ja tarkkarajaisia sekä niiden käyttämiseen liittyvä toimintatavat mahdollisimman yhdenmukaisia soveltavien viranomaisten välillä, ja pyynnöt siten mahdollisimman vähällä lisätyöllä tehokkaasti ja oikeusvarmasti teleoperaattoreiden täytäntöönpantavissa. Rajavartiolaitoksen pakkokeinopyynnöt kulkevat tänä päivänä operaattoreille KRP:n kautta, eli pyynnöt ja vastaukset kulkevat yhdessä viranomaisten kanssa rakennettujen prosessien ja tietojärjestelmien kautta. Näin tulee olla myös jatkossa, koska tietoturvallisten rinnakkaisprosessien rakentaminen on työlästä ja hidasta, eikä se olisi kustannustehokasta. EK viittaa FiCom ry:n asiassa antamaan lausuntoon sekä soveltuvin osin myös rajavartiolainsäädännön muutostarpeista annetusta arviomuistiosta lausumaansa.

FiCom ry toteaa, että sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 299 §:n mukaan teleyrityksellä on oikeus saada valtion varoista korvaus yksinomaan viranomaisen avustamiseksi hankittujen järjestelmien, laitteistojen ja ohjelmistojen investoinneista ja ylläpidosta aiheutuneista välittömistä kustannuksista. FiComin mielestä kustannusten korvauksen sääntelyä tulee muuttaa siten, että teleyrityksillä on aina oikeus täysimääräiseen korvaukseen kaikista viranomaisten avustamisesta aiheutuneista kustannuksista, myös henkilötöiden osalta. Esimerkiksi Itävallassa, Saksassa, Ranskassa, Italiassa, Alankomaissa, Tšekissä, Ruotsissa ja Isossa-Britanniassa operaattorit saavat korvauksen myös henkilöstökustannuksista. Myös eduskunnan liikenne- ja viestintävaliokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että kansallinen kustannusten korvaamista koskeva lainsäädäntö vaatii päivittämistä.

Juristiliitto toteaa, että esityksen taloudelliset vaikutukset on arvioitu hyvin ylimalkaisesti ja sekin vain Rajavartiolaitoksen osalta. Ennen hallituksen esityksen antamista eduskunnalle tulisi arvioida esityksen vaikutukset myös muiden toimijoiden osalta, kuten esimerkiksi tuomioistuinten toiminnalle. Salaisten pakkokeinojen käsittely on merkittävä tuomioistuinten resursseihin vaikuttava tehtävä, eikä esitystä tule viedä eteenpäin ilman, että taloudelliset vaikutukset arvioidaan ja syntyvät kustannukset kompensoidaan täysimääräisesti. Juristiliitto toteaa, että tällaiset yksittäiset muutokset lainsäädännössä voivat kertautuessaan vaikuttaa olenaisesti niin Rajavartiolaitoksen kuin tuomioistuinten toimintaan, vaikka ne yksittäisinä olisivat vähäisiä.

Vaikutukset Ahvenanmaan maakunnassa

Ålands landskapsregering konstaterar, att ingen egentlig konsekvensanalys i förhållande till landskapet gjorts. Gränsbevakningen är en av de viktigaste samarbetsmyndigheterna för Ålands polismyndighet. Polismyndigheten har hörts informellt av landskapsregeringen gällande det aktuella utkastet till proposition. Det är positivt och gynnar ytterligare det goda samarbetet mellan gränsbevakningen och polismyndigheten att gränsbevakningen får tillgång till samma befogenheter gällande hemliga metoder för inhämtande av information och hemliga tvångsmedel som polisen redan har. Även gällande den utvidgade rätten att förhindra och utreda människohandelsbrott och utreda fall av penningtvätt och penningtvättsförseelse är förslaget positivt och mer effektivt. Det bör noteras att förslaget inte innebär någon förändring av bestämmelserna om överföring av förundersökningen till polisen.

Enligt 1 § 2 mom. Republikens presidents förordning (FFS 2020:34) om polisförvaltningen i landskapet Åland ska landskapets polis upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt utföra övriga uppgifter som hör till polisen, om inte något annat föreskrivs särskilt i lag eller förordning eller bestäms med stöd av 4 §. Enligt 2 § ska kostnaderna för de uppgifter som avses i 1 § 2 mom. och som hör till rikets lagstiftningsbehörighet betalas av riket enligt vad inrikesministeriet och Ålands landskapsregering avtalar. I normalfallet med överenskommelseförordningar påverkar en omfördelning av uppgifter mellan statens och landskapets myndigheter också avtalet som tecknats gällande kostnaderna för utförandet av uppgifterna. Åland polismyndighet utför i enlighet med överenskommelseförordning uppgifter inom statens behörighetsområde men något avtal gällande kostnaderna för dessa uppgifter finns inte. Inte heller har landskapet fått någon ersättning från riket då ny rikslagstiftning lett till avsevärt ökade kostnader för Ålands polismyndighet.

Det nu aktuella förslaget påverkar således inte kostnadsfördelningen mellan riket och landskapet även om förslaget skulle kunna medföra att gränsbevakningsväsendet utför vissa uppgifter som i dagsläget utförs av Ålands polismyndighet. Förslaget rör dock främst brott som ofta är av arten internationell, organi-

serad, yrkesmässig, ekonomisk eller annan allvarlig brottslighet, vilket hör till Centralkriminalpolisens ansvarsområde. De möjliga förskjutningarna av arbetsuppgifter som sker påverkar således främst förhållandet mellan centralkriminalpolisens och gränsbevakningsväsendet.

(epävirallinen käännös: Ahvenanmaan maakunnan hallitus toteaa, ettei esityksessä ole tehty varsinaista arviota vaikutuksista Ahvenanmaan maakunnalle. Rajavartiolaitos on yksi tärkeimmistä Ahvenanmaan maakunnan poliisiviranomaisen (Ålands polismyndighet) yhteistyöviranomaisista. Maakunnan hallitus on kuullut poliisiviranomaista esitysluonnoksesta epävirallisesti. On myönteistä ja rajavartiolaitoksen ja poliisiviranomaisen yhteistyötä edistävää, että rajavartiolaitoksen saa vastaavat salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen toimivaltuudet kuin poliisilla jo on. Myös ihmiskauppa- ja rahanpesurikoksia koskeva laajempi toimivalta on myönteinen asia ja edistää tehokkaampaa rikosten estämistä ja selvittämistä. On huomattava, että ehdotuksella ei muuteta esitutkinnan siirtämistä poliisille koskevia säännöksiä.

Poliisihallinnosta Ahvenanmaan maakunnassa annetun tasavallan presidentin asetuksen [56/2020] 1 §:n 2 momentin mukaan maakunnan poliisin tehtävänä on ylläpitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta sekä suorittaa muut poliisille kuuluvat tehtävät, jollei toisin erikseen säädetä laissa tai asetuksessa taikka määrätä 4 §:n nojalla. Asetuksen 2 §:n mukaan 1 §:n 2 momentissa tarkoitettujen tehtävien kustannuksista, siltä osin kuin tehtävät kuuluvat valtakunnan lainsäädäntövaltaan, vastaa valtakunta sen mukaan kuin sisäministeriö ja Ahvenanmaan maakunnan hallitus sopivat. Yleensä sopimusasetuksista johtuva tehtävien uudelleen kohdentaminen valtakunnan ja maakunnan viranomaisten välillä vaikuttaa myös kustannusten osalta tehtyyn sopimukseen. Ahvenanmaan maakunnan poliisiviranomainen suorittaa sopimusasetuksen mukaisia tehtäviä valtakunnan toimivaltaan kuuluvissa asioissa, mutta näiden tehtävien kustannuksista ei ole sopimusta. Maakunta ei myöskään ole saanut valtakunnalta korvausta, kun uusi valtakunnan lainsäädäntö on lisännyt merkittävästi Ahvenanmaan maakunnan poliisiviranomaisen kustannuksia.

Esitysluonnos ei kuitenkaan vaikuta kustannusten jakoon valtakunnan ja maakunnan välillä, vaikka ehdotus saattaakin johtaakin siihen, että Rajavartiolaitos suorittaa eräitä tehtäviä, joita Ahvenanmaan poliisiviranomainen hoitaa nykyään. Esitysluonnos koskee kuitenkin lähinnä rikoksia, jotka ovat usein luonteeltaan kansainvälistä, järjestäytyntä, ammattimaista, talousrikollisuutta tai muuta vakavan rikollisuutta, mikä kuuluu keskusrikospoliisin toimivaltaan. Mahdolliset työtehtävien siirrot tapahtuisivat näin ollen lähinnä keskusrikospoliisin ja Rajavartiolaitoksen välillä.)

Oikeusministeriön mukaan Ahvenanmaan maakunnassa säädetään poliisitoiminnasta ja Rajavartiolaitoksesta toisaalta poliisihallinnosta Ahvenanmaan maakunnassa annetussa tasavallan presidentin asetuksessa (56/2020). Poliisihallinnosta annetussa sopimusasetuksessa säädetään pääosin maakunnan Ålands polismyndighet-nimisen viranomaisen valtakunnan lainsäädännössä poliisille säädettyistä tehtävistä, eli siltä osin kuin ne eivät lukeudu maakunnan lainsäädäntövallassa olevaan yleiseen järjestykseen tai turvallisuuteen. Sopimusasetuksella poliisille valtakunnassa kuuluvat esitutkintatehtävät on Ahvenanmaalla siirretty ahvenanmaalaisen poliisiviranomaisen vastattavaksi, joka on Ahvenanmaan maakunnan hallituksen alainen maakuntaviranomainen. Sen vuoksi Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalakiin Rajavartiolaitokselle poliisilta siirrettäviksi ehdotetuilla, tiettyjen rikosten selvittämistä koskevilla tehtävillä lienee vaikutuksia myös Ålands polismyndighet-nimisen viranomaisen sopimusasetuksella säädettyyn toimialaan.

Tällä voisi olla mahdollisesti joitain taloudellisia vaikutuksia Ahvenanmaan maakunnan hallinnolle. Ahvenanmaan maakunnan taloudesta säädetään itsehallintolain 7 luvussa. Maakunnan talousasioista vastaa itsehallintolain 34 §:n 2 momentin ja VNOS:n mukaan valtiovarainministeriö. Oikeusministeriön näkemyksen mukaan tekstiä on tarpeen täydentää varsinaisella arviolla esityksessä ehdotettujen lakiehdotusten vaikutuksista Ahvenanmaan maakunnassa.

5. Valvonta

Eduskunnan oikeusasiamies viittaa aiempaan kantaansa, että kehityksen tulisi kulkea siihen suuntaan, että rikostorjunta kuuluisi pääsääntöisesti poliisille. Kun kuitenkin eri toimivaltuuksien käyttöön oikeutettujen viranomaisten piiriä laajennetaan ja myös itse toimivaltuuksia lisätään ja laajennetaan, se asettaa toimivaltuuksien käytön valvonnalle lisääntyviä haasteita.

Oikeusasiamies toteaa, että luottamus salaisten keinojen käytön asianmukaisuuteen edellyttää nimenomaan ulkoista laillisuusvalvontaa. Oikeusasiamies on nykyisin käytännössä ainoa Rajavartiolaitoksen salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen käytön ulkopuolinen valvoja. Oikeusasiamiehellä ei ole mitään

mahdollisuutta valvoa kaikkien toimijoiden salaisten keinojen käyttöä sillä intensiteetillä, mitä näiden keinojen luonne edellyttää. Tällainen intensiivinen valvonta ei edes sovi ylimmälle laillisuusvalvojalle.

Oikeusasiamies viittaa eduskunnan vastaukseen EV 374/2010 vp, jossa eduskunta edellytti hallituksen selvittävän, tulisiko nykyisen salaisten pakkokeinojen käyttöä koskevan valvontajärjestelmän lisäksi perustaa asiantuntijoista koostuva toimielin, joka valvoisi esitutkintaviranomaisten toimintaa ja pakkokeinojen käyttöä. Tällaista elintä ei kuitenkaan ole perustettu. Oikeusasiamiehen mielestä sopiva ulkoinen valvoja olisi tiedusteluvalvontavaltuutettu.

Asianajajaliitto toteaa, että pakkokeinojen käytön valvonta on lisäksi, vuosittaista kertomusta lukuun ottamatta, uskottu pakkokeinoja käyttävälle viranomaiselle itselleen. Asianajajaliitto kehottaa harkitsemaan tehokkaan jälkivalvonnan keinoja kansalaisten perusoikeuksien ja viranomaistoiminnan luottamuksen turvaamiseksi ja väärinkäytösten estämiseksi.